

СТАНОВИЩЕ

на Дисертационен труд на Филипа Иванова Каменова

на тема: **„ДИСФУНКЦИОНАЛНИ КОГНИТИВНИ СХЕМИ НА ЛИЧНОСТТА ПРИ ТРЕВОЖНИ РАЗСТРОЙСТВА“**

за придобиване на образователна и научна степен **„доктор“** по професионално направление 3.2. Психология (Клинична психология)

Научен ръководител: Доц. д-р Павлина Петкова

Темата за тревожността и тревожните разстройства на личността предизвиква сериозен изследователски интерес и научни търсения от много години в световната клинично-психологична практика. Наред с това тя остава актуална и представлява голямо теоретико-практическо предизвикателство и в съвременната реалност. Идеята за връзката между дисфункционалните схеми на личността и възникването и развиването на тревожни разстройства е интересен въпрос в областта на когнитивната психология и на психотерапевтичната практика.

Дисертационният труд на Филипа Каменова е още един опит по посока разбирането и интерпретирането на тревожността и причините за нея с оглед целите на диагностичната и консултативната работа с пациенти, изпитващи различни видове тревожност. Разработката е с обем от 279 страници. Включва библиография от 204 източника, от които 44 са на кирилица и 160 на латиница. Съдържа 17 таблици и 8 фигури.

Дисертацията се състои от „Увод“, шест глави, включително „Изводи и обобщения“, „Заключение“, „Справки за научните и научно-приложните приноси“, „Библиография“ и „Приложения“. В „Приложения“ са представени използваните пет методики на емпиричното изследване.

Авторефератът е разположен на 49 страници и отразява напълно съответно и информативно основните акценти на разработката. Посочени са три авторски публикации на Филипа Каменова, които са показателни за нейния сериозен научен интерес в рамките на разглежданата проблематика.

Основната цел на дисертационната разработка е насочена към изясняване съдържателните измерения на негативните автоматични мисли и на копинг-стратегииите при лица с тревожни разстройства и при лица без или с лека тревожност. Изследователският стремеж е да се открият взаимовръзки между дисфункционалните модели на мислене и възприятие, тревожността, самооценката и механизмите за справяне.

В Първа глава „Тревожност и тревожни разстройства“ са предложени дефиниции на понятието за тревожност, симптоми на тревожността, видове тревожност, същност, специфика и симптоми на тревожните разстройства, епидемиология, етиология и патогенеза, коморбидност, начална възраст, както и теории за възникване на тези разстройства: психоаналитични, хуманистична и екзистенциална, когнитивни, биологични, поведенчески теории и модели, биоинформационна и теория на Wolfe. Представени са също някои видове тревожни разстройства. Тази част от дисертационния труд представлява изчерпателен литературен обзор и показва добрата информираност и убедителна теоретична подготовка на авторката по отношение на разглежданата тематика.

Втора глава е със заглавие „Модели на негативно мислене. Дисфункционални когнитивни схеми и копинг-стратегии“. Тук също достатъчно информативно и по подходящ начин са описани негативни автоматични мисли, когнитивни изкривявания, дисфункционални допускания и правила, както и характерни патерни на когницията при тревожност. Представена е същността и определението за когнитивна схема, теории и модели на когнитивната схема като теория на А. Beck, Схема-фокусирана теория на J. Young, Семантично-мрежов модел на Bower, Интегративен модел на Williams, Watts, MacLeod и Mathews, Позитивно-негативен афективен модел на Watson и Tellegen. Включени са също Тристранен модел на тревожността и депресията, както и копинг-стратегии за справяне с негативните мисли. Тази част убедително показва цялостната и систематична подготовка на Филипа Каменова в областта на когнитивната психология и на когнитивно-поведенческия подход. Така подбраните теоретични постановки са отлична научна база за провеждането на подобен род изследвания.

Аргументирано показват значимостта на познавателните модели за възникването, интензифицирането или редуцирането на тревожността.

Трета глава включва възгледите за генерализираното тревожно разстройство в неговите когнитивни, соматични и поведенчески аспекти. Предложени са диагностичните критерии, епидемиология, пол и възраст, диференциална диагноза, етиология и патогенеза, коморбидност, а също и когнитивни и личностни predispositions към този тип разстройство. Посочени са голям брой емпирични изследвания, които проучват и интерпретират равнищата на безпокойство и тревога, свързани с редица когнитивни изкривявания в житейската история на пациентите.

Четвърта глава се отнася до схващанията за диагностиката и лечението на паническото разстройство. Съдържа диагностични критерии, епидемиология, етиология и патогенеза, възраст на поява, пол, коморбидност и др. Представени са обяснителни модели и теории за този тип тревожно разстройство като: невробиологични теории, психодинамична теория, когнитивни теории, сред които теория на А. Beck, Модел на D. Clark, Модел на Clark и Salkovskis, Интегративен модел на Barlow и Модел на Telch. Разгледани са аналитично редица когнитивни и личностни фактори, генетична предразположеност и невротични тенденции, обуславящи появата и развитието на подобна симптоматика. Представена е и позицията на авторката по отношение на различните допускания и обяснителни аргументации.

Пета глава включва организацията на емпиричното изследване на дисфункционални вярвания и копинг-стратегии. В тази част от дисертационния труд се съдържа изчерпателна теоретична постановка на проблема. Описани са коректно предметът и обектът на изследването, методиката, целите и задачите, както и изследователският инструментариум. Данните са обработени със статистическата програма SPSS. Приложена е дескриптивна статистика, анализ на надеждността на използваните методики, дисперсионен анализ, корелационен, многофакторен регресионен анализ и качествен анализ – описание на шест клинични случая. Издигнати са 7 изследователски хипотези, от които пет са изцяло потвърдени, една – частично и една не е потвърдена в рамките на проведеното емпирично изследване.

Самата изследователска работа е осъществена абсолютно прецизно и данните са представени с ясна доказателствена стойност. Илюстрирани са напълно подходящо с представените таблици и фигури. Анализите на резултатите са показани

последователно, както и в техните корелации и интерпретации. Във всичко това проличава способността на авторката за коректно провеждане на емпирични научни изследвания.

Шеста глава е дефинирана като: „Анализ и интерпретация на данните от емпиричното психологично изследване на дисфункционалните вярвания и копинг-стратегии“. В нея са отразени и анализирани взаимозависимостите и взаимовръзките между отделните изследователски параметри. Резултатите посочват, че тревожните разстройства се срещат доста по-често при хората с история на негативни автоматични мисли, ниска самооценка и чувство за безпомощност. Отражено е ясно, че тези фактори могат да бъдат следствие и причина за формирането на тревожност. Доказано е убедително влиянието на негативните мисли и копинг-стратегии в семейната среда, както и влиянието на родителската връзка върху детските модели на мислене и стратегии за справяне със стреса.

Проведеното емпирично изследване убедително доказва, че най-често използваните стилове за контрол върху негативните мисли са тревогата и наказанието. Идентифицирането на негативните мисли може да доведе до откриване на нови и оптимистични мисловни модели и съответно – до успешна адаптация към себе си и към останалите.

Представените клинични случаи са изключително добра илюстрация на тревожната симптоматика, на нейната динамика в диагностичната и психотерапевтична работа и на стратегиите за реструктуриране на неефективните когнитивни схеми на личността.

Смятам, че настоящото теоретико-емпирично изследване е принос в сферата на когнитивно-поведенческата психология и психотерапия при работа с генерализирани тревожни разстройства и панически разстройства. То поставя редица важни акценти за разбирането и интерпретирането на подобен род състояния. Дообогатява идеите за значението и влиянието на негативните мисли и на позитивните контратвърдения в цялостното функциониране на личността. Изводите дават интересни и ценни насоки за клинично-психологичната практика при пациенти със симптоматика на различен род тревожност.

Приносният характер на настоящия дисертационен труд се състои и в превода и разработването на три въпросника с много важна практическа насоченост. Тези

методики могат да подпомогнат съществено психодиагностиката при различен род състояния на тревога. Изготвен е Протокол за качествен анализ при тревожни разстройства с акцент върху формулировката и рedefинирането на проблема на пациента. Това е важна стъпка към по-прецизната психологична оценка на разнороден вид симптоматична тревожност в практиката на когнитивно-поведенческите психотерапевтични подходи.

Важно е да се отбележи също, че Филипа Каменова се е съобразила напълно с всички предложени от мен препоръки към дисертацията.

В заключение: моето становище е, че дисертационният труд на Филипа Иванова Каменова съдържа важна научно-практическа стойност в областта на психодиагностичната, консултативната и психотерапевтичната практика. Разработката представя изчерпателен обзор на разнородни теории към въпроса за тревожността, както и анализ и синтез на водещи когнитивно-психологични подходи.

Дисертацията представя убедителните способности на авторката за провеждане на задълбочени емпирични изследвания, както и качества за задълбочено интерпретиране на важни интрапсихични и интерперсонални психични феномени. Всичко това ми дава основание да предложа напълно убедено на уважаемото научно жури на Филипа Каменова да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 3.2. Психология (Клинична психология).

Изготвил становището:.....

(Доц. д.пс.н. Р. Крумова-Пешева)

01.10.2017г.

гр. София